

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕЛІГІЙНОГО ДИСКУРСУ ТА ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ У МОВОТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ Й ГАЛИНИ ПАГУТЯК

У статті розкриваються особливі риси релігійного дискурсу в мовотворчості Мирослава Дочинця й Галини Пагутяк. Виокремлено та описано погруповану за тематичними ознаками релігійну лексику, дібрану із творів досліджуваних письменників з огляду на комунікативно-прагматичний аспект розвідки. Зазначено безпосередній зв'язок релігійних лексем із національно-культурним та духовним компонентом української мовної системи.

Ключові слова: релігійний дискурс, релігійна лексика, художній дискурс, конфесійний стиль, маркована лексика.

Мова – творення, постійний процес творчості як в устах окремої людини, так в скарбівні всього народу

Світлана Єрмоленко

Прикметною ознакою сучасної лінгвістики є дослідження сакрального у системі лінгвокогнітивної, лінгвокультурологічної, порівняльно-історичної парадигм. Більшість сучасних українських письменників убачають свою творчу місію у тому, аби пробуджувати національну духовність. Вони свідомі того, що відродження нації неможливе без усвідомлення тих духовних цінностей, які є основними у релігійному вченні.

Для мовознавців, українських передусім, актуальними залишаються проблеми функціонування української мови у системі сакральних мов, питання перекладу богослужбових книг, релігійної літератури, особливості функціонування сакрального у стилях української мови (співвідношення сакрального з буденним) тощо. У межах цього окремісного дослідження вважаємо за доцільне провести аналіз релігійної лексики у художньому дискурсі українських письменників, покласифікувати її за тематичними групами та з огляду на індивідуальний стиль мови авторів. Крім того, маємо за завдання обґрунтувати поняття *релігійна лексика, конфесійний стиль, релігійний дискурс*.

Проблемами релігійного дискурсу займаються такі зарубіжні та вітчизняні дослідники, як Г. А. Агеева, Є. В. Бобирева, А. С. Жилинська, Н. Б. Мечковська, С. Я. Єрмоленко тощо.

У прагматичному розумінні дискурс розглядають як комунікативно-прагматичний зразок мовленнєвої поведінки в соціальній інституційній сфері, який має відповідний набір змінних: соціальні норми, відношення, ролі, конвенції, показники інтерактивності [8, 120].

На сучасному етапі розвитку дискурсології поняття дискурсу має різні тлумачення. Причинами такого розмаїття, на нашу думку, є різні підходи до вивчення цього поняття. Так, Н. Д. Арутюнова визначає дискурс як текст, “занурений у життя”, “мова у житті”, тобто, текст як результат цілеспрямованої соціальної дії, як сукупність мовних, мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних факторів [1, 136-137]. О. М. Мороховський стверджує, що дискурс – це послідовність взаємопов'язаних висловлювань [5, 3]. В. О. Звєгінцев розуміє дискурс як “два або декілька речень, які перебувають одне з одним у змістовому зв'язку” [4, 170]. М. П. Дворжецька підкреслює, що “у найширшому розумінні дискурс може розглядатися як мовленнєва діяльність у певній комунікативній сфері” [2, 17].

Важливим у цьому зв'язку є вивчення індивідуального авторського дискурсу, зокрема релігійного, що спрямований на духовний розвиток людини. Функціонування релігійного дискурсу у творчості Галини Пагутяк та Мирослава Дочинця ще не було об'єктом спеціального наукового дослідження, тому вважаємо тему розвідки **актуальною**.

Мета статті – описати комунікативно-прагматичні особливості функціонування елементів релігійного дискурсу у творах сучасних українських письменників. Обрання для дослідження мовотворчості закарпатського письменника Мирослава Дочинця, як джерела фактичного матеріалу, зумовлене авторською майстерністю мовного вкраплення елементів християнської моралі у художнє полотно романів, багатство мовлення. “Особливо зачаровує мова і стиль... Так і тягне робити виписки” [3, 8], – підкреслює письменник, доктор філософії Євген Сверстюк, аналізуючи творчість М. Дочинця. Мова ж творів письменниці Галини Пагутяк у цьому зв'язку є цікавою із огляду на насиченість релігійними лексемами, їхнє своєрідне функціонування. Це втілюється через комунікативний аспект – мовлення героїв, та прагматичні настанови – спробу реалізації

певної комунікативної мети. Літературні персонажі і М. Дочинця, і Г. Пагутяк є релігійно свідомими мовними особистостями, які мають чітке уявлення про вищі сили, їхню могутність, життєву допомогу.

Завдання дослідження, що зумовлюються метою, полягають у:

- суцільній вибірці елементів релігійного дискурсу із творів Мирослава Дочинця й Галини Пагутяк;
- групуванні лексики релігійного змісту, наявної в елементах дібраних релігійних дискурсів;
- описі визначених груп.

Усього ми дібрали 100 елементів релігійного дискурсу, у яких виділили понад 250 лексем релігійного змісту.

Релігійну лексику, що функціонує у творах указаних авторів, можемо розподілити на три групи.

Першу найменуємо *загальнорелігійною*. До неї віднесемо слова, що позначають поняття, притаманні для усіх монотеїстичних релігій (Бог, душа, праведність, молитва, гріх та ін.): *Майова ніч дурманила голову запахом трави і цвітом Божого злля, що піною вкривало берег ріки* [6, 7]; *Все це милість Божа* [3, 19]; *...ти одне з чудес, створених Творцем* [3, 96]; *Третій син у родині ставав або вояком, здобуваючи собі маєток, або посвячувався Богові, і вже Бог забезпечував йому статок* [6, 11]; *Раптом він згадав, що казала йому мати-небіжка: "Перше слово, як встанеш, належить Богові"* [6, 14]; *Направду добрий і досконалий лише Отець Небесний* [3, 103]; *Але підвалини його – бажання жити, віра в милосердя Господа та його справедливість – залишаються, хоча інші скарби душі, як написав згодом поет Андреас Сілезіус, поганьблені на віки* [6, 18]; *Він умер. І пекло його інше, зовсім інше* [6, 24]; *Чи втікати даліше у гори чи чекати, найдіється воля Божа* [7, 5]; *Я охоче підвівся. Моя душа тільки й чекала, щоб на ній щось написали* [7, 67]; *І хлопці-пастухи... мали на обличчях вираз, властивий дітям, які ще не відають, що то є правдивий гріх, але вже відчують, що знають надто мало про сей людський і не людський світ* [6, 9].

До другої групи відносимо слова, що позначають поняття, притаманні для усіх основних християнських конфесій (Свята Трійця, Святий Дух, Спаситель, апостол, Євангеліє, Церква, сповідь та ін.): *Пошли через Духа Святого моїй душі багато світла, спокою, миру і радості* [3, 25]; *Село обтрусилоось туманом і не бачило, або не хотіло бачити того безчинства, що діялось у василіянівському монастирі* [7, 5]. *У мирні часи він видається обтяжливим, але Церква стоїть на послушенстві й терпінні вже майже дві тисячі літ* [7, 8]; *...котрийсь із братів при скіпці читав щось із Письма* [3, 281]; *Цілу ніч божі люди з Чумальова читали нам Псалтир* [3, 146]; *На товп слуг Олександра чекав на пана Миколая як на пришестья Ісуса...* [3, 34]; *Мабуть, то пахли мощі мучеників* [3, 291]; *Святий Августин відповів: "Буду стригти овець"* [3, 89]; *Жодного разу не признався на сповіді, що відчуває до каменя* [3, 162].

Третю групу наповнюють слова, притаманні для окремих християнських конфесій (наприклад, найменування священнослужителів: батюшка, пастор, ксьондз, кюре, абат, кардинал; богослужінь: обідня, утрєня, всеношна, меса, літію, літанія; частин храму: іконостас, притвор, паперть та ін.): *Коли священик обійшов кадилом храм, дідо поклав гробову трісочку під язик* [3, 147]; *"Чому він так чинить?" – насмілився я запитати наймолодшого з ченців, брата Кирила* [3, 281]; *Були подібні на людей, стояли сумирно, оглядаючи позолочені царські ворота* [7, 6]; *Нічого не знав про нові порядки в монастирі: як виносять звідти образи, свічники, книги...* [7, 7]; *У кутку висів образ Божої Матері* [7, 34]; *Під іконою була темна калюжа крові* [7, 34]; *Ікона була чиста, однак на підлозі залишалася пляма від засохлої крові* [7, 37]; *Я впізнав його обриси... Мені дозволили торкнутись хреста* [7, 54].

Кожна із виділених груп має власне характерне мікрополе, що входить до складу загального лінгвокультурного поля "християнство". Мовні одиниці мікрополів виступають як мікротексти (прецедентних текстів-номінацій), у яких поєднуються різні типи інформації (денотативна, оцінна, культурна тощо).

Як бачимо, релігійна лексика є основою конфесійного стилю української мови, елементи якого часто зустрічаються у творах сучасних українських письменників. Мовна картина світу у творах українських письменників створюється не лише домінантними символами релігійної тематики, а й численними біблійними словами, словосполученнями, які вжиті авторами у первісному вигляді або зазнають авторської інтерпретації.

Отож, релігійний дискурс як вище втілення системно-функціональних ознак мовленнєвої діяльності моделює культурно-мовний простір відповідної епохи через реалізацію комунікативних і лінгвостилістичних параметрів. Вивчення та різностороннє дослідження лексем сакрального змісту в іншому напрямку у мовотворчості вказаних та новітніх українських авторів умож-

ливить глибше розуміння викладеного та краще сприйняття творів, розширить уявлення читачів про мовну картину авторського світу та мовну картину загалом. Із мовного погляду цікавим видається компаративне вивчення релігійного дискурсу, що ми зробимо у наступних статтях. У цьому вбачаємо перспективу досліджень.

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 136-137.
2. Дворжецька М. П. Фонетика англійської мови: фоностилістика і риторика мовленнєвої комунікації : посіб. для студ. ВНЗ / М. П. Дворжецька, Т. В. Макухіна та ін. – Вінниця : Нова кн., 2005. – 240 с.
3. Дочинець М. Лад : трилогія / Мирослав Дочинець. – Мукачево : Карпатська вежа, 2014. – 561 с.
4. Звегинцев В. А. Предложение и его соотношение к языку и речи / В. А. Звегинцев. – М. : МГУ, 1976. – 307 с.
5. Мороховский А. Н. К проблеме текста / А. Н. Мороховский // Текст и его категориальные признаки : сб. науч. тр. – К. : КГПИИЯ, 1989. – С. 3-8.
6. Пагутяк Г. Зачаровані музиканти : роман-феєрія / Галина Пагутяк. – К. : Ярославів Вал, 2010. – 224 с.
7. Пагутяк Г. Слуга з Добромиля : роман / Галина Пагутяк. – Львів : ЛА «Піраміда», 2012. – 200 с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2006. – 712 с.

The article deals with the peculiarities of religious discourse in Myroslav Dochynets' and Halyna Pagutyak's works. The author distinguishes and describes the thematic groups of religious vocabulary in the investigated writers' works from communicative-pragmatic perspective. Direct connection of religious lexemes with the cultural, national and spiritual components of the Ukrainian language system is indicated.

Most modern Ukrainian writers are called to wake up national consciousness. The revival of nation is impossible without understanding spiritual values that are basic in religious studies. The problems of functioning of Ukrainian sacral languages, translating religious books, religious literature, specific functioning of the sacral in the functional styles of the Ukrainian language remain relevant for the Ukrainian linguists. Within the limits of this research the author strives to carry out the analysis of religious vocabulary in the literary discourse of the Ukrainian writers, to classify, and also pay attention to their individual style. In addition, she explains such concepts religious vocabulary, confessional style, artistic (literary) discourse. The problem of functioning of religious discourse in the works of Halyna Pahutyak and Myroslav Dochynets' have not been investigated, in fact, at present this problem only begins to awake the interest of scientists. It accounts for the relevancy of the topic research.

The appeal to language creativity in the works of a modern Trans Carpathian writer Myroslav Dochynets', as to the sources of factual material, is caused by the author's skill of inclusions of Christian morality in the language of novels, and is emphasized by researchers. The analysis of collected illustrative material defined the groups of vocabulary. They are: firstly, the general religious group. It includes words, that mark concepts peculiar to all religions of monotheist (God, soul, sainthood, prayer, sin and other), words, that mark concepts peculiar to all basic Christian confessions (Saint Trinity, Saint Spirit, Rescuer, apostle, Gospel, Church, confession and others). Secondly, the group of words peculiar to separate Christian confessions (for example, name of clergymen: father, pastor, Roman-catholic priest, cure, abbot, cardinal; divine services: mass, orthros, midnight mass, mass, to lithium, litany; parts of temple: iconostasis, parvis and others) make up the third group. Each of the distinguished groups has its own micro field that constitutes a more general lingvocultural field "Christianity". Linguistic units of the microfields come forward as microtexts (precedent texts-nominations) which combine all types of information.

Key words: religious discourse, religious vocabulary, artistic discourse, confessional style, marked lexicon.

Отримано: 15.10.2014 р.